PLUTĂRITUL PE BISTRIȚA

GH. BODOR
EM. PAVEL
C. SCONDAC

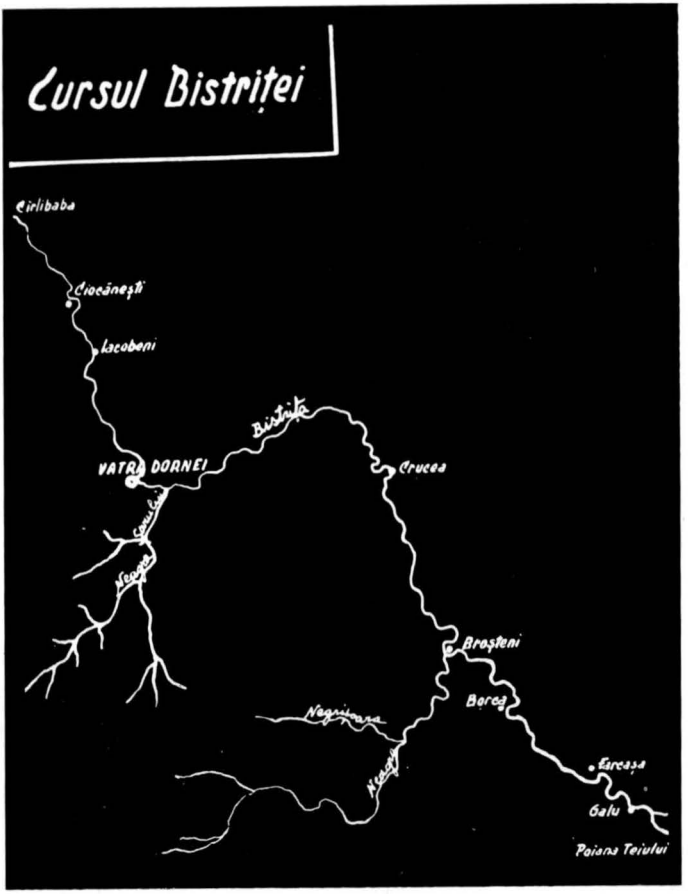

Primele date asupra plutăritului în Mold va sînt cunoscute din sec. al XVIII-lea, de cînd datează cel mai vechi cod silvic românesc, « Orînduiala de pădure pentru Bucovina », dat de împăratul Iosif al II-lea în 1786[1].

Transportul pe apă este însă o îndeletnicire mult mai veche a localnicilor moldoveni. Dimitrie Cantemir în « Descrierea Moldovei », menționează că Siretul « *este un rîu destul de lat și adînc, dar fiindcă este înconjurat de pretutindeni de păduri și de munți și în unele locuri împiedicat de vaduri, pînă acum nu s-a putut deschide pretutindeni o cale pentru corăbii* »[2].

Documente inedite aflate în Arhivele Statului din Iași confirmă amploarea ce a luat-o această îndeletnicire în sec. al XIX-lea. În afară de Bistrița[3], în Moldova se plutărea pe Siret și pe Prut[4].

Plutăritul se efectua cu o mare ușurință pe Bistrița și mai greu pe celelalte rîuri. Pe acest rîu se făcea plutărit pe aproape întreaga lui întindere, cu excepția porțiunii de la Chei și Toance, unde se putea trece doar cînd rîul era « umflat »[5].

Într-un document din 1843 se spune că plutașii se recrutau din satele de munte: « *cei mai săraci ce nu au vite se năimesc plutași și tăietori de cherestele cu toporul* »[6].

În martie 1848 a fost găsită o « rămășiță » de plută pe apa Putnei[7].

Plutăritul era necunoscut ca un mijloc de transport avantajos, de aceea în 1836—1852 întîlnim discutată problema plutirii pe Siret și Prut a caiacelor și respectiv a vapoarelor cu tonaj mic[8].

Pe rîurile de munte se mergea cu cîte o singură plută condusă de doi oameni. Pe Siret

[1] G. T. Chirileanu, *Orînduiala de pădure pentru Bucovina*, 1908, p. 46.
[2] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducere de pe originalul latinesc la 200 de ani de la moartea autorului (21 august 1723) de George Pascu, București, 1923, p. 47.
[3] Arhivele Statului, Iași, Tr. 1768, op. 2017, dosar 283, fila 2, 1842, 26 mai; idem, 5 oct., fila 13; idem, fila 17, 12 oct.; idem, 13 dec., fila 21; 1844, 16 aprilie, fila 35.
[4] Arhivele Statului, Iași, Tr. 1768, op. 2017, dosar 2204, 1856, 15 mai, fila 3 și 12.
[5] Arhivele Statului, Iași, Tr. 1768, op. 12017, nr. 283, f. 16.
[6] Arhivele Statului, Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 44036, f. 49.
[7] Arhivele Statului, Iași, Tr. 1772, op. 2020, nr. 14556, f. 1.
[8] C. Botez și Gh. Balica, *Arhivele — izvor bogat de informare privind istoricul exploatărilor forestiere din Moldova*, p. 112, « Revista Arhivelor », anul IX, nr. 2, 1966.

https://biblioteca-digitala.ro

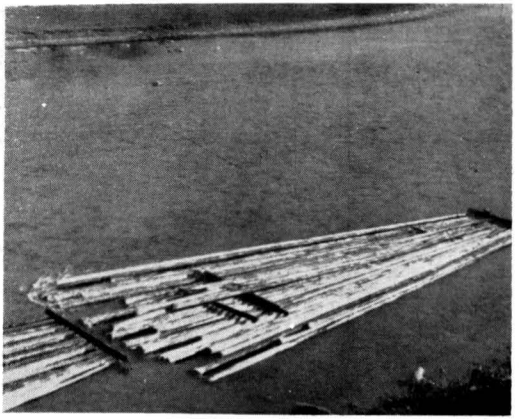

Fig. 1 Buzarul — prima tablă a plutei.

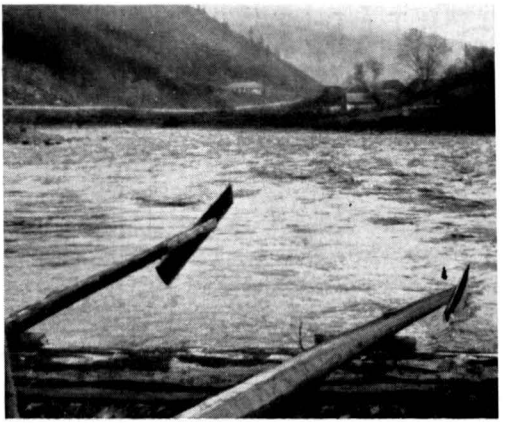

Fig. 2 Cîrma cu «fălcică».

însă, se formau convoaie de cîte patru şi mai multe plute la un loc şi care se cîrmuiau numai de cîte un om[9].

În privinţa exportului, cheresteaua se aducea numai din Moldova, pentru că *«pădurile celuilalt Principat, fiind departe de ţărmurile Dunării n-au înlesnirea de a le trimite pe plute pînă la Galaţi»*[10].

Încheierea tratatului austro-rus în 1840, cu privire la navigaţia pe Dunăre, a îndreptat din nou atenţia austriecilor asupra folosirii rîurilor noastre pentru comerţul de tranzit către gurile Dunării. Arhiducele Ferdinand, guvernatorul Galiţiei, la 27 februarie 1843 a cerut administraţiei Moldovei să îngăduie austriecilor utilizarea Bistriţei şi a Siretului pentru transportul lemnelor la Galaţi[11]. În anul 1845, pînă în luna august, trecuseră din Galiţia către Galaţi, după informaţiile date de agenţia austriacă din Iaşi, 33 plute cu catarge, 28 de plute cu « catargele », 15 plute cu trinchete, 19 cu raiele, 13 cu raieluţe, 6 cu grile şi 11 plute cu grinzi[12].

Plutele erau lansate pe apă la diferite schele, din care cea mai cunoscută era la Piatra Neamţ[13].

În anul 1839 se înfiinţează un « privighetor » asupra plutaşilor[14], iar în anul 1845 şi 1846 apar şi instrucţiuni pentru plutărit[15].

În anul 1848 s-a exportat în Turcia cherestea în valoare de 449 140 lei[16], iar în anul 1849 cherestea în valoare de 599 740 lei[17]. Cheresteaua din Modova ajunge să fie exportată pînă în Africa[18].

În anul 1847, cheresteaua exportată se evalua la suma de 255 300 lei; în anul 1851 la 1 112 319 lei, iar în 1859 se ridică la 2 025 492 lei[19].

Podurile şi morile constituiau una din sursele principale de venituri ale boierilor. Ei nu voiau să renunţe la ele pentru crearea unor mijloace şi căi de transport, de aceea la 13 iulie 1851 s-a votat o lege care declara libertatea de navigaţie pe Bistriţa şi Moldova[20].

Transporturile de lemne sporiseră, încît erau angajaţi oameni fără nici un fel de cunoştinţe în conducerea plutelor, deoarece numărul plutaşilor pricepuţi era insuficient. Din această cauză aveau loc accidente. Prin circulara Departamentului dinlăuntru, din iulie 1835, se cerea negustorilor să angajeze oameni « îndestui » şi cu deplină ştiinţă de plutărit[21].

Şi alte documente indică dezvoltarea plutăritului la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX.

Primul război mondial a întrerupt plutirea[22], dar după război a început o intensă exploatare a pădurilor şi plutăritul a devenit ocupaţia caracteristică a localnicilor de pe malurile Bistriţei. Plutaşii se recrutau în special din ţinutul Dornelor, Ciocăneşti fiind cunoscut ca sat de plutaşi.

Începînd din primăvară, plutele erau pornite la vale. Plutăria era în funcţie de construcţia plutei şi de plutaş. Pluta merge, normal, mai repede decît apa. Pe vale, plutaşul este „cu zilele-n mînă".

---

[9] Arhivele Statului Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, nr. 32330, f. 235.
[10] N. A. Bogdan, *Din trecutul comerţului moldovenesc şi mai ales al celui ieşean*, Iaşi, 1925, p. 128.
[11] Arhivele Statului Iaşi, Tr. 1768, op. 12017, nr. 283, f. 27.
[12] Arhivele Statului Iaşi, Tr. 1764, op. 2013, nr. 2170, f. 23.
[13] Arhivele Statului Iaşi, fond Secretariatul de Stat, dosar nr. 183. fila 120.
[14] Arhivele Statului Iaşi, fond Secretariatul de Stat, dosar nr. 1417, fila 18.
[15] Ibidem, f. 1, 46, 49.
[16] Arhivele Statului Iaşi, Tr. 1621, op. 1854, dosar nr. 27, f. 364, verso, 365.
[17] Ibidem, dosar nr. 30, f. 544, verso 551.
[18] C. Botez şi Gh. Balica, *op. cit.*, p. 15.
[19] Ibidem, p. 116.
[20] L. Boicu, *Incercări de navigabilizare a riurilor moldoveneşti în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în « Anuarul Institutului de istorie şi arheologie », II, Iaşi, 1965, p. 115.
[21] Arhivele Statului Iaşi, Tr. 928, op. I, 1068, nr. 76, f. 4
[22] Victor Ţăranu, *Plutăritul pe Bistriţa*, p. 48, în « Anuarul Liceului Petru Rareş » din anii 1936–1940.

https://biblioteca-digitala.ro

« Cînd îs pe vale, norocu-i pe deal
Şi cînd îs pe deal, norocu-i pe vale ».[23]

Lemnul rotund, răşinos, de brad, molid, se plutăreşte pe Bistriţa şi afluenţii ei. Materialul lemnos pentru plutărit se aduce din parchetele exploatate. După ce arborele a fost doborît, urmează fazele de lucru, cepuitul şi cojitul, adică fasonatul buşteanului. Prin cepuit se înţelege curăţatul lemnului de crengi. Cojitul lemnului se face cu toporul, manual, pînă se ajunge la « pleasnă » — vîrful copacului. Coaja lemnului este folosită la industria tăbăcăriei[24]. După fasonat, buştenii se fasonează în 8, 10, 12 m, pentru a fi mai uşor de manipulat şi a evita viteza prea mare la corhănit.

Se continuă cu olăritul buşteanului: « se face capătul buşteanului ca o oală ». Prin olărit, buşteanul se rotunjeşte la capătul gros, lucru ce asigură alunecarea lui şi evită distrugerea materialului la corhănire.

Corhănirea lemnului înseamnă coborîrea lui de pe pantă pe malul apei. Lucrarea începe de la locul de fasonare, de la cioata de unde a fost tăiat. Lemnul tăiat se coboară pe o pantă care permite alunecarea sigură a buşteanului pe o distanţă de cca 300—400 m, în funcţie de natura terenului.

Ca să lunece mai repede buşteanul, se pune la capătul olărit un alt buştean, care îl ridică în sus, mărind viteza la corhănire.

În trecut, materialul lemnos se corhănea cu ajutorul ulucului sau jilipului. Construcţia acestuia se făcea din mai multe table de uluc. Cînd terenul era în aşa fel înclinat încît capătul ulucului atingea apa, ulucul se sprijinea pe nişte pari sau pociumbi groşi bătuţi în pămînt. Acestei construcţii de susţinere i se mai spunea şi căsoaie.

Locul de oprire a buştenilor se numeşte tason. De la tason la rampa de încărcare auto, buştenii sînt transportaţi cu tractoarele sau cu vitele, cu tînjala şi cioflîngul. La rampa de încărcare auto se încarcă mecanizat cu troliul electric, spre a fi transportaţi pe malul apei la schela de legare.

Plutele se leagă acolo unde apa este mai liniştită şi mai adîncă. Manopera plutei se execută de o formaţie de cca 3—4 muncitori legători, care au următoarele unelte: topor, ţapină, sfredel şi cată. O plută se încheie în cca 6—8 ore, în funcţie de numărul tablelor.

Materialul, apropiat de malul apei este stivuit în cantităţi de cca 150—200—300 m cubi, din care obişnuit se leagă o plută. La legatul plutei, acest material se sortează în funcţie de mărimea buşteanului. După sortare se găureşte lemnul cu sfredelul la capătul subţire, la distanţe de cca 10—15 cm. După ce lemnele au fost găurite se voltează în apă pe 2—3 buşteni numiţi « bălănci », pentru a putea fi legate în tablă.

Lemnele voltate se adună în tablă pe un « mîzgar » (lemn pus în apă), în sensul invers al cursului apei, cu ajutorul caţei şi ţapinei. Urmează legatul tablelor. Prima tablă a plutei se numeşte buzar (fig. 1). Cînd se încheie tablele, de obicei se încheie două de o dată, de ex. buzarul şi un mijlocar. Lemnele de la 12 cm şi pînă la 25 cm diametru merg la buzar. De la 25 cm şi pînă la 100 cm diametru merg în tablele mijlocare. La buzar merg cam 25—30 lemne.

Lemnele voltate şi adunate în apă, pentru a se forma tabla, se trec prin sîrma numită « lanţ », de cca 11 m lungime.

Înainte, la legatul plutei se folosea o nuia mlădioasă din salcie, carpen sau tei, pîrlită în foc şi bine răsucită. După introducerea lemnelor prin lanţ, la lemnele de pe marginea tablei — argea şi aripă — se bat cuie sau pene de brad, pentru siguranţa tablei. La buzar se pune un lemn gros la partea frontală, numit colădău (în unele părţi « chingă »). Colădăul este fixat de buzar, de cele două «gînjare » ale tablei cu sîrmă prin gaura făcută în colădău şi în gînjare. La margine, colădăul este legat şi de lanţul ce se trece prin lemnele tablei. În colădău, la o distanţă de cca 15 cm de la locul unde a fost legat de gînjare se dau două găuri şi se bat două cuie din lemn de mesteacăn sau fag, numite tiuzuri, axe sau restee. Se fac din astfel de esenţă de lemn ca să fie mai rezistent, elastic, astfel încît la anumite şocuri se îndoaie şi nu se rupe. În nord, la Cîrlibaba un astfel de cui se numeşte « fîrlău » sau « furlău ». Peste aceste cuie de lemn se pune o bucăţică de lemn numită fălcică care înlocuieşte jugul sau scaunul. Atît fălcica, cît şi jugul urmăresc să înalţe la un nivel corespunzător baza plutei, ca să asigure un cîrmuit normal.

Cîrma plutei este fixată pe fălcică (fig. 2). Este formată din condei şi leafă sau lopată. Condeiul, din lemn de molid, are o lungime de 8 m şi o grosime de 12 cm şi este cioplit pe patru părţi. La capătul din apă se bate o scîndură de 2 m lungime şi lată de 0,18 m, numită « leafă » sau lopată, prinsă cu două cuie de condei. Cîrma este fixată pe ax sau resteu, cu ajutorul unei găuri făcută la mijlocul condeiului. Cîrma ajută la conducerea plutei prin aruncarea apei în părţi la fiecare mişcare. În cîrmuirea plutei stă tot secretul plutăritului.

Pe buzar, plutaşul îşi face un sărcier, format dintr-un lemn pus în picioare unde îşi pune hainele şi mîncarea.

Tablele sînt legate şi la partea din spate cu o bucată de lemn numită « pihlă », care se găureşte ca să poată fi legată de coardă. Coarda se leagă de pihlă şi de lemnele de la marginea tablei, de argea şi aripă, cu o legătură specifică numită « grăinărească ».

Tablele între ele se leagă de gînjare cu un lanţ de 5 m, numit gînj sau cîrcel. Gînjarele

[23] Idem, p. 51.
[24] A. Capşa, *Plutăritul pe Bistriţa*, în « Buletinul Societăţii de geografie », nr. 50, 1931, p. 397.

https://biblioteca-digitala.ro

se află la mijlocul tablei şi sînt mai lungi decît celelalte lemne. Între ele se află 7—8 lemne, iar de o parte şi de alta cîte 6—7 lemne. Primul lemn de la marginea tablei se numeşte « argea », iar al doilea « aripă ». În părţile de nord, la Ciocăneşti şi Cîrlibaba, aceste lemne se numesc « mărginare ».

Aripa este mai lungă decît argeaua şi chiar decît gînjarele, ca să nu agaţe trecînd pe lîngă altă plută. După ce s-au legat primele două table se întorc pe cursul apei. Ultima tablă a plutei se numeşte « curar » sau tablă de cataguri, celelalte se numesc mijlocare.

O plută se face din 2 pînă la 12 table. De obicei, o plută transportă pînă la 300—350 m cubi de lemn. După ce pluta a fost legată, se « priponeşte » cu şpranga de oţel ca să nu fie luată de apă.

Ca să poată pleca pe vale, se dă drumul la « haituri ». Haiturile sînt locurile unde se adună apa în nişte baraje de lemn sau ciment, care se deschid la mijloc cu ajutorul porţilor ridicate de scripeţi. Haiturile se fac la o distanţă de cca 17—20 km între ele. La Zugreni, mai sus de Toance, există un hait foarte interesant, un canal de fugă a plutei, ce are o asemenea înclinaţie încît apa curge cu viteză mare şi stropii sar cu 2—3 m deasupra plutaşului, iar plutaşul stă în apă pînă la brîu. Acest uluc are o lungime de cca 300 m. Pînă la Broşteni sînt 4—5 haituri mai mici. Plutele pornesc, cînd se dă drumul la haituri, cam pe la orele 7, vara, sau orele 8, toamna. Cele mai importante haituri pe Bistriţa sînt la Zugreni şi Drăgoiasa lîngă Dorna.

După ce pluta a fost legată respectîndu-se toate condiţiile tehnice, se dă drumul pe albie cu un plutaş sau doi pînă la destinaţie. În trecut, plutele se făceau din două pînă la trei table, iar al doilea plutaş stătea pe ultima tablă şi se numea dălcăuş. Astăzi Bistriţa a fost amenajată — « au legat Bistriţa cu raci », făcuţi din lemn sau taraz. În felul acesta au fost închise gîrlele şi astfel Bistriţa formează un singur « fir » — curs, pe care se poate plutări cu mai multă uşurinţă ca în trecut. De aceea pot merge pînă la 300—400 m cubi de lemn deodată.

Muncitorii care participă la plutărit sînt: tăietorii de lemne în pădure, legătorii de plută, care execută manopera, şi plutaşii care conduc pluta la destinaţie. Lacurile de staţionare pentru plute pe Bistriţa sînt: Dorna, Broşteni, ori Borca. În trecut mergeau pînă la Hangu, Piatra-Neamţ şi Bacău, iar astăzi se opresc la lacul de acumulare al Hidrocentralei « V. I. Lenin », Bicaz, de unde cu ajutorul remorcherelor sînt trase pînă la depozitul final, la planul înclinat al lacului. Aici, plutele se desfac şi se încarcă cîte o tablă cu vagonul electric, care le urcă pe rampa de încărcare de unde sînt preluate de utilaje moderne, care ies din cadrul prezentării noastre.

DUMITRU PACIUREA (ANII 1910—1932)

(II)*

PETRE OPREA

Odată instalat în noul atelier, Paciurea a început să lucreze cu pasiune la un monument Mihai Eminescu, a cărui concepţie îl obseda de mai mulţi ani, sperînd să realizeze o operă capitală în creaţia sa. Momentul realizării era prielnic întrucît la acea vreme în mai toate oraşele ţării se constituiau comitete de iniţiativă pentru comemorarea, în anul următor, a 20 de ani de la moartea marelui poet. O încurajare în plus pentru sculptor a constituit-o, probabil, şi iniţiativa comitetului gălăţean, comitet ce ambiţiona să înalţe, prin subscripţie publică, un monument luceafărului poeziei româneşti, drept care şi lansase încă din martie 1909 un apel către sculptori să participe cu machete la un viitor concurs. [1]

Un asemenea climat propice şi o astfel de tentaţie l-au stimulat pe Paciurea să-şi termine monumentul într-un termen foarte scurt, reuşind ca, la sfîrşitul lunii februarie 1910, lucrarea modelată în pămînt (trei metri înălţime şi doi metri lăţime) să fie gata şi s-o prezinte în acest stadiu, [2] în atelierul său de la Muzeul Aman, prietenilor, criticilor, amatorilor de artă şi multor admiratori ai poetului.

---

* Dumitru Paciurea (...) I, vezi « Revista Muzeelor » nr. 3, 1969

[1] xxx: *20 de ani de la moartea lui Eminescu*, în « Adevărul », 1909, martie 27.

[2] xxx: *Un monument lui Eminescu* în «Adevărul », 1910, februarie 7; N. Pora: *Monumentul lui Eminescu — opera sculptorului Paciurea*, în « Minerva », 1910 mai 20.

https://biblioteca-digitala.ro